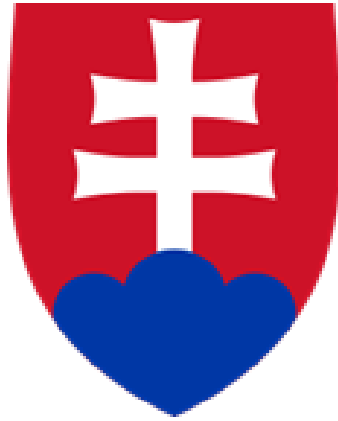

Kancelária verejného ochrancu práv

**Správa o uplatňovaní základného práva dieťaťa byť
vypočuté v občianskoprávných súdnych konaniach**

Bratislava jún 2016

Vo **februári 2016** som poverila Kanceláriu verejného ochrancu práv vykonaním prieskumu o uplatňovaní základného práva dieťaťa podľa čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa byť vypočuté v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho týka. Prieskum som rozdelila na dve časti, a to uplatňovanie základného práva dieťaťa byť vypočuté v občianskoprávnom súdnom konaní (ďalej len „civilné konanie“) a uplatňovanie základného práva dieťaťa byť vypočuté v trestnom konaní.

Táto správa obsahuje výsledky prieskumu **uplatňovania základného práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom súdnom konaní**, ktorý vykonala pracovná skupina Kancelárie verejného ochrancu práv v zložení:

Odborný gestor: JUDr. Martina Rosinová

Pracovná skupina: Mgr. Lívia Stehlíková

Mgr. Radka Babel'ová

Mgr. Oľga Bindasová

JUDr. Jana Dubovcová

verejná ochrankyňa práv

Bratislava 11. novembra 2016

Obsah

Úvod	4
1. Základné právo dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho dotýkajú a rozsah jeho právom predpokladaného uplatnenia v oblasti civilných konaní	7
2. Druhy a počty konaní týkajúcich sa maloletých detí v roku 2015	10
3. Posudzovanie schopnosti dieťaťa formulovať vlastné názory.....	14
4. Rozhodovanie sa sudcu, či dieťa vypočuje priamo, prostredníctvom určeného zástupcu, alebo príslušného orgánu	17
5. Priame vypočutie dieťaťa v civilnom konaní	21
6. Nepriame vypočutie dieťaťa prostredníctvom súdom určeného zástupcu	24
7. Zohľadnenie priamo alebo nepriamo zisteného názoru dieťaťa	29
8. Odborná príprava sudcov k uplatňovaniu práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom konaní.....	30
9. Závery a odporúčania na zabezpečenie riadneho uplatňovania práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom konaní	33

Úvod

Predmetom tohto prieskumu bolo uplatňovanie čl. 12 **Dohovoru o právach dieťaťa** (oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb.) v praxi súdov, a to najmä vo vzťahu k uplatňovaniu základného práva dieťaťa byť **priamo vypočuté** v civilnom konaní.

Verejný ochranca práv už v roku 2013, v rámci svojho prieskumu o naplnení povinnosti štátu poskytovať dieťaťu ochranu jeho práv a záujmov v prípade stretu právnych záujmov - teda kolízie práv, **zistil v inštitucionálnom zabezpečení ochrany práv dieťaťa**, ktoré mu patria podľa Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len: „Dohovor“), **závažné nedostatky systémového charakteru**. Zistené nedostatky sa týkali uplatňovania a ochrany práva dieťaťa podľa **čl. 12 ods. 1** Dohovoru, podľa ktorého dieťa, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, má mať zabezpečené právo vyjadriť slobodne svoj názor vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú a právo na to, aby sa jeho názorom venovala patričná pozornosť. Nedostatky sa rovnako týkali aj práva dieťaťa podľa **čl. 12 ods. 2** Dohovoru, podľa ktorého má byť dieťa priamo alebo nepriamo vypočuté v každom konaní, ktoré sa ho týka (aby sa mohlo naplniť právo podľa čl. 12 ods. 1 Dohovoru - vid'. napr. Správa o naplnení povinnosti štátu poskytovať dieťaťu ochranu jeho práv a záujmov v prípade stretu záujmov - kolízie práv z októbra 2013, výročné správy o činnosti verejného ochranca práv).

Okrem zistení z prieskumu, aj prípady, ktoré riešil a rieši verejný ochranca práv, aj poznatky z jeho inej činnosti potvrdzujú, že so zisťovaním názoru dieťaťa a s jeho vypočutím - či už priamym alebo nepriamym - v súdnom a v inom úradnom konaní, máme v aplikačnej praxi veľký problém. Rovnako máme problém aj s venovaním patričnej pozornosti názoru dieťaťa.

Ani staršie deti (2. stupeň ZŠ, stredoškóoláci) z pestúnskych rodín, s ktorými pracovalo občianske združenie Návrat, počas stretnutia s verejnou ochrankyňou práv nevedeli, že o nich prebehlo nejaké úradné, alebo súdne konanie, že existuje kolízny opatrovník, ktorý ich zastupuje v konaniach, v ktorých rozhoduje súd, nevedeli, či sa k niečomu, čo sa ich týka niekedy vyjadrovali (poznatky z roku 2012). Aj z rozhovorov s deťmi umiestnenými do reedukačných centier a do inej ústavnej výchovy opakovane vyplynulo, že tieto deti tiež nemali informácie o konaniach, ktoré sa ich týkali a nevedeli si spomenúť na to, že by sa niekedy vyjadrovali k svojmu postaveniu (poznatky z rokov 2013 a 2014). Nielen tieto deti, ale aj mladí ľudia v stredoškóolskom veku v rozhovoroch uvádzali, že sa na súde, ani na inom orgáne, nevyjadrovali k usporiadaniu vzťahov v rodine, keď sa ich rodičia rozvádzali (priebežne) a nevedeli, že mali nejakého opatrovníka v konaní.

Už spomenutý prieskum z roku 2013 tiež potvrdil, že **orgány zriadené na zabezpečovanie ochrany práv detí, pri organizovaní svojej činnosti prihliadali prioritne na to, aby nemali problémy pri vybavovaní svojich spisov a prihliadali na „chod“ svojej inštitúcie, čiže svoj inštitucionálny záujem uprednostňovali pred zabezpečením ochrany práv a záujmov detí.**

Aj sudy vtedy potvrdili, že pred priamym vypočutím dieťaťa v konaní vo svojej praxi dlhodobo uprednostňujú iba zisťovanie názoru dieťaťa prostredníctvom kolízneho opatrovníka, aj to nie vo všetkých prípadoch. V konaní o nariadení ústavnej výchovy napr. sudy umiestňovali deti do tých zariadení (reedukačného centra, zariadenia iného typu), ktoré v konaní navrhol odbor sociálnoprávnej ochrany detí úradov práce, sociálnych vecí a rodiny. A ten zas potvrdil, že zariadenie navrhoval najmä podľa informácií o aktuálne voľných miestach. Pri tomto postupe nebolo rozhodujúcim kritériom to, čo je alebo nie je v najlepšom záujme dieťaťa, ale voľné miesto v zariadení. Podobne ako v iných konaniach, ani v konaní o nariadení ústavnej výchovy deti spravidla neboli súdom priamo vypočuté.

Je faktom, že **rozumová a vôľová vyspelosť detí sa ešte len vyvíja**, a preto deti nie sú schopné v rámci fungovania spoločnosti chrániť a presadzovať svoje práva na takej úrovni ako dospelí. Aj v tejto oblasti potrebujú pomoc. Preto posledná veta čl. 41 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky znie: **„Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.“** Túto ústavnú záruku vykonávajú štátne orgány, štátne a neštátne inštitúcie, ale vždy je to pod dohľadom štátu a v rámci jeho zodpovednosti.

Štát svoj záväzok - ochraňovať práva a záujmy detí a mladistvých - nemôže zúžiť (pri jeho napĺňaní v praxi svojich orgánov) **iba** na vykonávanie **svojho autoritatívneho práva rozhodovať** o právach a záujmoch detí a **o deťoch**, aj keď štát samozrejme uplatňuje svoju autoritu aj rozhodovaním.

V konaniach, ktoré sa týkajú detí a mladistvých, **nesmú príslušné orgány vychádzať z predpokladu, že dieťa nemôže vedieť, čo je preň najlepšie**, a na tomto základe o ňom rozhodnúť bez toho, aby ho vypočuli, prípadne aby aspoň zistili jeho názor a jeho názoru sa venovali, a to aj v odôvodnení svojho rozhodnutia.

Dieťa nie je objekt konania, o ktorom sa koná a rozhoduje. Je subjektom a účastníkom konania, a z tohto jeho postavenia vyplýva štátu povinnosť, aby dieťaťu zabezpečil **v súdnych**, a aj iných konaniach, ktoré sa ho týkajú, **kvalifikovanú obranu jeho práv a oprávnených záujmov.**

Okrem toho má štát povinnosť **zabezpečiť, aby bolo dieťa** primeraným a vhodným spôsobom **informované** o tom, že prebieha súdne (iné) konanie, ktoré sa ho týka, o tom čo je predmetom tohto konania, a aký vplyv na jeho ďalší život môže mať ten - ktorý výsledok konania. A napokon dieťa má právo na to, aby mu bol primeraným a vhodným spôsobom vysvetlený výsledok konania a jeho dôsledky na jeho životnú situáciu.

Zapojenie dieťaťa do konania, ktoré sa ho týka, je osobitne dôležité v prípadoch, keď sa rozhoduje o usporiadaní vzťahov, ktoré majú bezprostredný a zásadný vplyv na jeho život a vývoj. Sú to napríklad konania a rozhodnutia o zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti, o jeho styku s rodičmi a s ostatnými príbuznými, o náhradnej výchove a pod.

Z týchto dôvodov som považovala za dôležité **zistiť, či od roku 2013 do roku 2016 došlo** v uplatňovaní základných práv detí uvedených v čl. 12 Dohovoru **k pozitívnej kvalitatívnej zmene**.

V mesiaci marec 2016 som sa písomne obrátila na **Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky a na 21 okresných súdov** so žiadosťou o predloženie písomného stanoviska. Oslovila som iba okresné sudy, pretože práve tieto sudy **vykonávajú dokazovanie**, na základe ktorého sa rozhoduje o právach maloletých detí.

V rámci prieskumu som chcela porovnať prax medzi súdmi, ktoré disponujú veľkým počtom sudcov a tými, ktoré majú sudcov najmenej. Z okresných súdov som preto vybrala okresné sudy v sídle krajského súdu - tie počtom svojich sudcov patria medzi najväčšie a tie sudy v príslušnom kraji, ktorých počet sudcov je najmenší.

V žiadostiach o predloženie písomného stanoviska som od súdov žiadala informácie o celkovom počte civilných konaní v roku 2015, ktoré sa týkali práv maloletých detí a o počte tých konaní, v ktorých súd dieťa priamo vypočul.

Zisťovala som ako, a na základe ktorých skutočností sudy posudzujú schopnosť dieťaťa formulovať vlastné názory a na základe čoho sa rozhodujú o tom, či dieťa/mladistvého v konaní vypočujú priamo, alebo nepriamo. Zisťovala som spôsob, priebeh a miesto priameho vypočutia maloletého dieťaťa/mladistvého v civilnom konaní. Tiež som zisťovala, aké má súd a sudca podmienky pre priame vypočutie dieťaťa/mladistvého, či a ako sudy vytvárajú vhodné podmienky pre jeho priame vypočutie, a aká odborná príprava je sudcom v súdnej praxi poskytovaná k aplikácii čl. 12 Dohovoru.

Okrem údajov zo súdov a z Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky sa v správe opieram aj o údaje z oficiálnych stránok Štatistického úradu Slovenskej republiky, z Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny.

1. Základné právo dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho dotýkajú a rozsah jeho právom predpokladaného uplatnenia v oblasti civilných konaní

Dohovor vychádza zo štyroch základných práv a slobôd, ktoré sú opornými piliermi ochrany práv dieťaťa, a to právo na život a rozvoj, právo na primárne zohľadnenie najlepšieho záujmu dieťaťa, **právo dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho dotýkajú** a zásada rovnakého zaobchádzania.

Podľa čl. 12 Dohovoru:

„1. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni vyspelosti.

2. Za tým účelom **sa dieťaťu poskytuje najmä možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho dotýka**, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom **spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.**“

K záväzku naplňať práva detí zaručené Dohovorom pristúpil už právny predchodca Slovenskej republiky v roku **1991**.

Pre zabezpečenie splnenia tohto záväzku je podstatné, aby zmluvné strany Dohovoru k nemu nepristupovali iba formalisticky. Štáty by mali **vytvoriť pre súdy** a pre ďalšie orgány verejnej moci **podmienky** na to, aby tieto orgány mohli vo svojej činnosti zabezpečovať jeho riadne uplatňovanie, zabezpečiť **aj náležitú kvalitu jeho vykonávania a zabezpečiť samotné jeho vykonávanie v súlade s jeho obsahom a zmyslom.**

Výbor OSN pre práva dieťaťa definoval materiálne a procesné záruky a štandardy riadneho uplatňovania základného práva dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho týkajú vo svojom všeobecnom komentári č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté (ďalej len: „Všeobecný komentár Výboru č. 12 (2009)“).

Povinnosťou Slovenskej republiky je **nielen premietnuť tieto materiálne a procesné záruky vo vnútroštátnej legislatíve** (v zákonoch, v podzákonných právnych predpisoch), **ale predovšetkým zabezpečiť ich riadne uplatňovanie v postupoch súdov a ďalších orgánov verejnej moci.** Preto musí orgánom verejnej moci vytvoriť materiálno - technické podmienky,

ako aj vyškoliť kvalifikovaných pracovníkov, ktorí budú rozhodovať vo veciach týkajúcich sa maloletých detí so znalosťou všetkých špecifik, ktoré vedenie takýchto konaní vyžaduje.

Zistenia z predchádzajúcej činnosti verejného ochrancu práv

Pre možnosť porovnania aktuálnych zistení z tohto prieskumu uvádzam stručne zistenia verejného ochrancu práv o uplatňovaní práva dieťaťa mať možnosť vysloviť svoj názor v každom konaní, ktoré sa ho dotýka, a preto mu umožniť, aby bolo vypočuté v každom takomto konaní, či už priamo alebo nepriamo. Zistenia sú **z roku 2013**.

Výsledky prieskumu verejného ochrancu práv už v roku 2013 (Správa verejnej ochrankyne práv o napĺňaní povinnosti štátu poskytovať dieťaťu ochranu jeho práv v prípade stretu právnych záujmov - kolízie práv, október 2013, str. 8 - 12) potvrdili, že nie vo všetkých civilných konaniach, v ktorých sú práva dieťaťa v niektorej kolízii s právami jeho rodičov, boli deti priamo, či nepriamo vypočuté, prípadne, že bol zisťovaný ich názor.

Súdy vtedy uviedli, že vo väčšine prípadov nie je potrebné dieťa priamo vypočúť na súde a je vhodnejšie, aby jeho názor zisťoval kolízny opatrovník, ktorý to v prípade menších detí robí v domácom prostredí, alebo v prípade väčších detí na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Tu je potrebné poznamenať, že ani súdom nič nebráni v tom, aby úkony uskutočnili aj mimo priestorov súdu, aj v domácom prostredí dieťaťa, príp. v inom prostredí, v ktorom sa dieťa zdržiava.

Orgány sociálnoprávnej ochrany detí, ktoré boli na základe uznesenia súdu ustanovené ako kolízny opatrovník maloletého dieťaťa pre určité konanie (ad hoc), vtedy uviedli, že **názor dieťaťa zisťujú iba v prípade, ak to od nich žiada súd**.

Z prieskumu vyplynulo, že je určité množstvo konaní, v ktorých súd nevypočúje dieťa priamo ani nepriamo (prostredníctvom kolízneho opatrovníka) a kolízneho opatrovníka ani nežiada o to, aby zistil názor dieťaťa.

Súdy aj kolízni opatrovníci uviedli, že **súdy spravidla žiadali kolízneho opatrovníka o predloženie Správy o prešetrení pomerov v rodine, a v jej rámci väčšinou aj o to, aby zistil názor dieťaťa**. Z vtedajších vyjadrení súdov, rovnako aj z vyjadrení orgánov sociálnoprávnej ochrany detí vo funkcii kolízneho opatrovníka vyplynulo, že právo dieťaťa byť v konaní vypočuté stotožňovali s jeho právom vysloviť svoj názor.

Prieskum tiež potvrdil, že **pre spôsob vypočutia dieťaťa neboli ustanovené procedurálne pravidlá**.

V konaní pred súdom sa nevykonával dôkaz - záznam autentickej výpovede dieťaťa, ani autentický obsah rozhovoru s dieťaťom. Kolízny opatrovník predložil súdu písomnú správu a ústne, na pojednávaní, predniesol **vlastnú interpretáciu alebo prerobenie obsahu rozhovoru s dieťaťom, ak k nemu došlo**.

Súdy spravidla od kolízneho opatrovníka žiadali, aby im do konania predložil **Správu o prešetrení pomerov v rodine**, z ktorej mali byť zrejme najmä majetkové, finančné a sociálne pomery v rodine. Preto **podstatu správy kolízneho opatrovníka** o prešetrení pomerov v rodine tvorili informácie o zistených zárobkových, finančných a sociálnych pomeroch rodičov, o ich schopnosti finančne zabezpečiť rodinu, o tom ako prispievajú na domácnosť a na výživu dieťaťa, o bytových pomeroch (dieťa má/nemá vlastnú izbu), ako je zariadený byt/dom, či pri návšteve rodiny bolo navarené, upratané a čisto.

Vzťahy k rodičom, k súrodencom a k inej rodine, prípadne zistenie, s kým by dieťa chcelo žiť, boli uvedené akoby **okrajovo**, v závere správy.

Prieskum potvrdil, že orgány, ktoré mali ochraňovať práva a záujmy detí a mladistvých **svoju činnosť** organizovali, ba až **koordinovali tak, aby prioritne zabezpečili** skôr akýsi komfort svojho inštitucionálneho chodu a **vybavovania vecí, v ktorých boli deti účastníkmi konaní, než ochranu práv a záujmov detí**, o ktorých konali a rozhodovali.

Rozsah právom predpokladaného uplatnenia práva dieťaťa byť vypočuté v oblasti civilných konaní

Právo predpokladá, že v prípade, ak sú v konaní, alebo pri určitom právnom úkone, práva a záujmy dieťaťa v rozpore so záujmami jeho rodičov (zástupcov), alebo možno predpokladať, že ich záujmy sú v rozpore (kolízia práv), ustanoví súd dieťaťu na zastupovanie jeho práv a oprávnených záujmov v súdnom konaní, alebo pri určitom právnom úkone, kolízneho opatrovníka (ad hoc) pre toto konanie/pre tento úkon - podľa § 31 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine“).

Aj týmto štát plní svoju ústavnú povinnosť - vyplývajúcu z čl. 41 ods. 1 posledná veta Ústavy Slovenskej republiky - zabezpečovať deťom osobitnú ochranu.

V rámci prebiehajúceho konania, aj konania o schválení právneho úkonu, ide o situáciu, ktorá sa dieťaťa dotýka, a teda prichádza do úvahy aj uplatnenie práv dieťaťa, ktoré chráni čl. 12 Dohovoru.

Aby bolo zrejme, aké množstvo takýchto situácií vzniká, a aká rozsiahla problematika sa viaže na uplatňovanie práv dieťaťa podľa čl. 12 Dohovoru v praxi našich orgánov, uvádzam niektoré údaje.

2. Druhy a počty konaní týkajících sa maloletých dětí v roku 2015

Maloleté dítě je účastníkem viacerých druhov civilných konaní, ktorých výsledok môže mať **podstatný vplyv** na jeho život. Pre uvedenie si závažnosti a rozsahu tejto skutočnosti uvádzam čiastočný výpočet predmetov takýchto civilných konaní:

- konania o úprave práv a povinností rodičov k maloletým deťom (výchova a výživa maloletých dětí, styk rodičov s maloletými deťmi, priznanie, obmedzenie, alebo pozbavenie rodičovských práv a povinností, pozastavenie výkonu rodičovských práv a povinností, nezhody rodičov v podstatných veciach, o ktorých sa rodičia nemôžu dohodnúť),
- konania o styku blízkych osôb s maloletými deťmi,
- opatrovnícke súdne konania týkajúce sa maloletých dětí,
- konania o schválení dôležitých úkonov maloletého dieťaťa,
- konania o povolenie uzatvoriť manželstvo, konania o osvojiteľnosti a konania o osvojenie,
- konania o výkon rozhodnutia o výchove maloletých.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky ma informovalo, že v roku 2015 bolo na súdy Slovenskej republiky doručených:

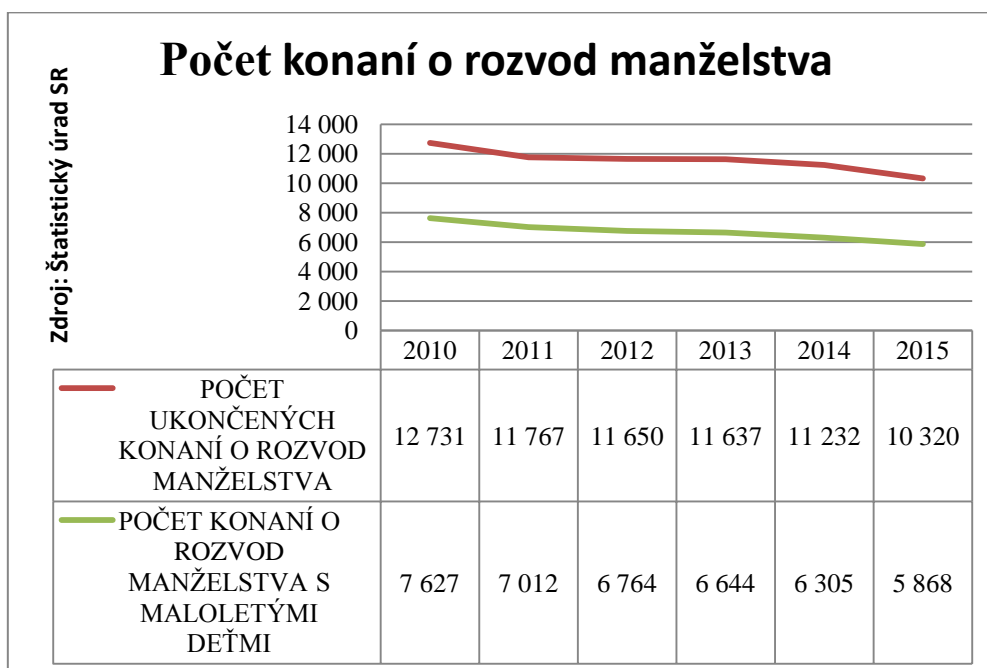
- **28 765** návrhov na začatie konania do registra P (tzv. konania vo veci starostlivosti súdu o maloletých),
- **330** návrhov do registra PPOM (rozhodovanie o predbežnom opatrení a o povolení súdu na výkon oprávnenia vo veci starostlivosti o maloletých),
- **711** návrhov do registra Em (nútený výkon rozhodnutí o výchove maloletých).

Oslovené okresné sudy mali poskytnúť údaje o počte civilných konaní týkajúcich sa maloletých detí, ktoré v roku 2015 viedli. Prehľad informácií získaných z písomných stanovísk súdov je zhrnutý v nasledujúcej tabuľke:

Oslovený súd	Celkový počet súdnych konaní týkajúcich sa maloletých	Z toho počet konaní o výkone rozhodnutia o výchove maloletého
Okresný súd Bratislava I	277	7
Okresný súd Bratislava II	Súd neuviedol	Súd neuviedol
Okresný súd Bratislava III	Súd neuviedol	Súd neuviedol
Okresný súd Bratislava IV	718	Neuvedené
Okresný súd Bratislava V	Súd neuviedol	Súd neuviedol
Okresný súd Malacky	424	14
Okresný súd Košice I	asi 300	Neuvedené
Okresný súd Košice II	1004	28
Okresný súd Rožňava	Súd neuviedol	Súd neuviedol
Okresný súd Banská Bystrica	745	34
Okresný súd Revúca	388	7
Okresný súd Nitra	1181	16
Okresný súd Topoľčany	577	20
Okresný súd Prešov	1289	Neuvedené
Okresný súd Stará Ľubovňa	326	6
Okresný súd Trenčín	872	Neuvedené
Okresný súd Bánovce nad Bebravou	123	1
Okresný súd Trnava	1059	24
Okresný súd Skalica	355	5
Okresný súd Žilina	1443	32
Okresný súd Námestovo	406	1

Údaje Štatistického úradu Slovenskej republiky o počte rozvodových konaní, v ktorých súdy rozhodovali o právach detí od roku 2010 do roku 2015:

Počet konaní o rozvod manželstva	Počet ukončených konaní	Rozvody s maloletými deťmi			
		spolu	1	2	3+
2015	10 320	5 868	3 450	2 030	388
2014	11 232	6 305	3 660	2 218	427
2013	11 637	6 644	3 866	2 302	476
2012	11 650	6 764	3 980	2 298	486
2011	11 767	7 012	4 154	2 384	474
2010	12 731	7 627	4 456	2 578	593

Podľa údajov Štatistického úradu v roku **2015** bolo 5 868 konaní o rozvod manželstva, v ktorých boli účastníkmi deti.

Nasledujúca tabuľka je vypracovaná na základe údajov, ktoré sa nachádzajú na stránke Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a je v nej uvedený počet detí, o zverení ktorých súdy v roku 2015 rozhodli:

Rozhodovanie o zverení dieťaťa podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny	matke	otcovi	SOS	spolu	z toho	
					počet detí z prípadov, kde mali záujem o osobnú star. obidvaja rodičia na základe podaného návrhu alebo protinávrhu	počet detí z prípadov, kde sa konalo v návrhu na SOS alebo v priebehu konania o zverenie dieťaťa niektorý z rodičov navrhol SOS
Spolu rok 2015	11950	1249	950	14149	883	648

Z údajov Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny vyplýva, že v roku 2015 súdy rozhodli o zverení **14 149 detí do osobnej starostlivosti**. Okrem toho súdy rozhodujú aj o nariadení ústavnej výchovy.

Ako vyplynulo z čiastočného označenia druhov súdnych konaní, v ktorých sú účastníkmi deti, ktoré je uvedené v predchádzajúcom texte, sú konania o zverení detí iba časťou z nich, aj keď významnou, nielen z hľadiska predmetu konania, ale aj z hľadiska počtu konaní. **V týchto prípadoch však vždy ide o konanie, ktoré sa podstatným spôsobom dotýka života dieťaťa, a v ktorom by, v zmysle čl. 12 Dohovoru, malo byť vždy umožnené dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje názory, tieto vysloviť, a preto by malo byť vypočuté spôsobom určeným našimi procedurálnymi pravidlami vypočutia.**

3. Posudzovanie schopnosti dieťaťa formulovať vlastné názory

Z čl. 12 ods. 1 Dohovoru vyplýva, že dieťa, ktoré je schopné formulovať vlastné názory, má mať zabezpečené právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú a jeho názorom sa musí venovať náležitá pozornosť.

Pre postavenie a účasť dieťaťa v civilnom konaní je preto rozhodujúcou skutočnosťou posúdenie jeho schopnosti formulovať vlastné názory. Ak je schopné ich formulovať, musí mať možnosť ich vysloviť. Na jeho schopnosť formulovať vlastné názory sa viaže rozsah a forma jeho účasti v civilnom konaní a povinnosť súdu mu ju umožniť a jeho vyslovenému názoru venovať náležitú pozornosť - to znamená, vyrovnáť sa s ním v rámci svojho rozhodovania a rozhodnutia.

Ako má súd postupovať v konaní pri zisťovaní, či je dieťa schopné sformulovať názor?

Všeobecný komentár Výboru č. 12 (2009) k tejto otázke vysvetľuje, že štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, majú záväzok do najvyššej možnej miery zhodnotiť schopnosť dieťaťa vytvoriť si vlastné názory. To znamená, že **nemôžu stavať na predpoklade, že dieťa je neschopné vytvoriť si vlastné názory**. Práve naopak, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, **by mali predpokladať, že dieťa je schopné vytvoriť si vlastné názory a uznať, že má tiež právo ich vyjadriť, a že nie je úlohou dieťaťa vopred túto svoju schopnosť dokázať**.

Výbor OSN pre práva dieťaťa tiež zdôraznil, že čl. 12 Dohovoru **neurčuje vekovú hranicu na uplatňovanie práva dieťaťa vyjadriť** svoje názory a neodporúča stanoviť vekové hranice (či už v zákone alebo v praxi), ktoré by obmedzovali právo dieťaťa slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú. **Úroveň chápania dieťaťa totiž nie je vždy priamo úmerná jeho veku**. Výskum dokázal, že informácie, skúsenosti, prostredie, sociálne a kultúrne očakávania a úroveň podpory prispievajú k rozvoju schopnosti dieťaťa vytvoriť si názor. Z tohto dôvodu je potrebné názory dieťaťa posudzovať **individuálne, zhodnotením každého prípadu**.

Zároveň však platí, že dieťa má aj možnosť toto právo neuplatňovať. Pre dieťa je **vyjadriť svoj názor možnosťou, nie povinnosťou**. Je preto potrebné zaistiť, aby dieťa dostalo všetky potrebné informácie a rady a rozhodlo sa správne a vo svojom najlepšom záujme.

Dieťa by nemalo byť vypočúvané častejšie než je nutné, obzvlášť pri vyšetrowaní citlivých udalostí. „Vypočúvanie“ dieťaťa je zložitý proces, ktorý môže mať na dieťa traumatizujúci vplyv. Je preto tiež **nevyhnutné brať do úvahy potenciálne negatívne dôsledky neuváženeho výkonu tohto práva**, obzvlášť v prípadoch týkajúcich sa veľmi malých detí, alebo v prípadoch, kedy sa dieťa stalo obeťou trestného činu, sexuálneho zneužitia, násillia, alebo inej formy zlého zaobchádzania.

Všetky tieto skutočnosti musí súd brať do úvahy pri zvažovaní, **či a akým spôsobom maloleté dieťa aktívne zapojí** do súdneho konania.

Súd musí starostlivo zvážiť, **kde je najvhodnejšie vypočuť dieťa** – či vypočuť dieťa v domácom prostredí, v ktorom sa cíti bezpečne, alebo ho vypočuť na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, alebo ho vypočuť na súde (v pojednávacej miestnosti, alebo v inej miestnosti súdu).

Zároveň **súd musí rozhodnúť, kto bude názor dieťaťa zisťovať** – či dieťa vypočuť **priamo**, alebo **prostredníctvom zástupcu** (učiteľa, ktorého dieťa pozná, úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, alebo prostredníctvom znalca, ktorý má príslušnú kvalifikáciu na komunikáciu s deťmi a na zisťovanie názorov dieťaťa).

Ako sudcovia v konaní zisťujú, či je dieťa schopné formulovať názor?

V rámci prieskumu som zisťovala, **na základe akých kritérií sudcovia** posudzujú, či je maloleté dieťa schopné formulovať vlastné názory.

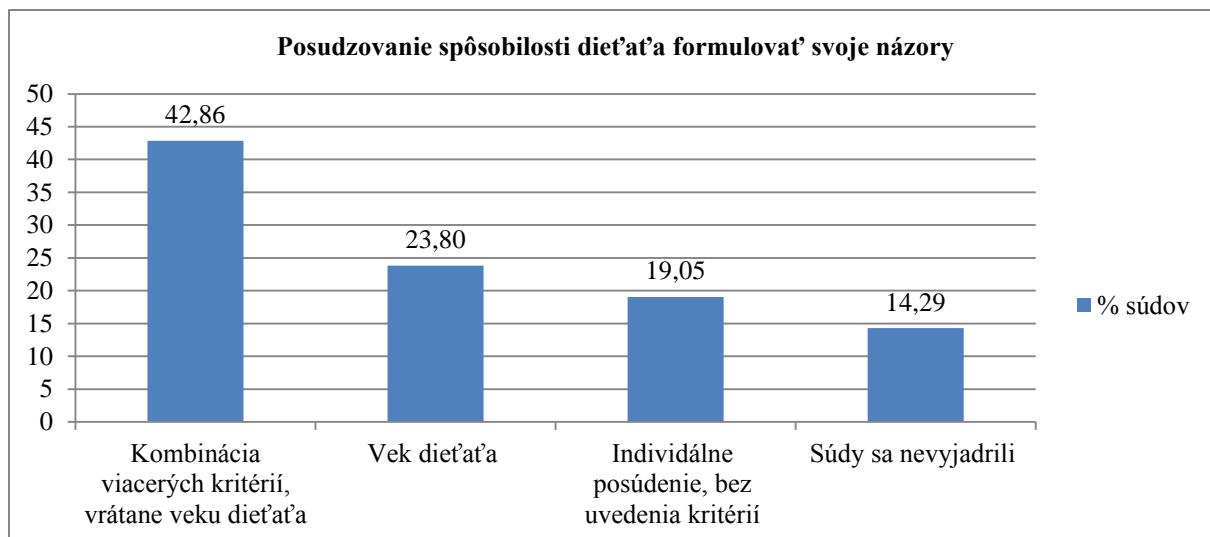
Z 21 oslovených súdov prevažná väčšina súdov (14) ako jedinú, alebo jedno z viacerých kritérií, uvádzali **vek dieťaťa**. Veková hranica sa pritom výrazne líšila - niektoré sudy považovali za dostatočne vyspelé už deti v predškolskom veku (okolo 5 rokov), iné hranicu stanovovali v súlade so začiatkom školskej dochádzky, iné ešte neskôr - od 10 do 12 rokov.

Ako prostriedok k posúdeniu spôsobilosti dieťaťa formulovať vlastné názory viaceré sudy uvádzali **stanovisko kolízneho opatrovníka dieťaťa a/alebo vyjadrenie zákonného zástupcu dieťaťa**. Tento procesný postup zisťovania spôsobilosti dieťaťa formulovať svoje názory uviedlo 29 % oslovených súdov.

Medzi ďalšie kritériá, ktoré sudy uvádzali patrili návšteva školy a predškolského zariadenia, zdravotný stav dieťaťa, povahové vlastnosti dieťaťa, rozumová a vôľová vyspelosť dieťaťa, predmet konania, stanovisko psychológa, vyjadrenie školy, aktivity dieťaťa, získané pochvaly alebo spáchané priestupky, pomery v rodine.

Tri sudy uviedli, že pri posudzovaní spôsobilosti dieťaťa postupujú individuálne. Pri tejto informácii však neuviedli konkrétne faktory, ktoré berú do úvahy. Tri sudy sa ku kritériám vôbec nevyjadrili.

Stanoviská súdov k posudzovaniu spôsobilosti dieťaťa formulovať vlastné názory môžeme zovšeobecniť a zhrnúť v nasledujúcom grafe.

Z vykonaného prieskumu vyplýva, že **postupy súdov** pri posudzovaní, či dieťa je schopné formulovať svoje názory, a teda aj pri posudzovaní, či je dieťa potrebné zapojiť do konania, sú rôzne. Niektoré súdy berú do úvahy iba vek dieťaťa, niektoré zohľadňujú súčasne viac kritérií, ktoré sa súd od súdu odlišujú. Niektoré súdy si vypracovali úzus, že si k posúdeniu tejto otázky žiadajú vyjadrenie, alebo stanovisko, od kolízneho opatrovníka a zákonných zástupcov (ktorí dieťa bezprostredne poznajú).

Faktom je, že posúdenie spôsobilosti dieťaťa formulovať svoje názory, vždy bude a musí byť otázkou individuálneho posúdenia konkrétneho dieťaťa, jeho rozumovej a vôľovej vyspelosti, rodinnej a sociálnej situácie, pri súčasnom zohľadnení predmetu konania.

Zákon, ani vykonávacie predpisy k tejto náročnej odbornej otázke posudzovania spôsobilosti dieťaťa **neurčujú zjednocujúce pravidlá postupu**, teda to, akým spôsobom má sudca zisťovať informácie potrebné pre posúdenie spôsobilosti dieťaťa formulovať svoje názory. Rovnako nie sú určené **ani základné kritériá**, ktoré má sudca pri posudzovaní tejto otázky skúmať a zohľadňovať. Preto sa súdna prax, ako aj úroveň zabezpečenia a ochrany základného práva dieťaťa vyjadriť sa v civilom konaní, **na jednotlivých súdoch, resp. u jednotlivých sudcov odlišuje** (a potvrdzujú to aj uvedené zistenia z prieskumu).

4. Rozhodovanie sa sudcu, či dieťa vypočuje priamo, prostredníctvom určeného zástupcu, alebo príslušného orgánu

V situácii, keď sudca dospeje k záveru, že dieťa je schopné formulovať svoje názory, musí v zmysle čl. 12 ods. 2 Dohovoru posúdiť, či dieťa vypočuje priamo (sudca alebo súdny úradník) alebo dieťa vypočuje nepriamo - prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu. Pritom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

Výbor OSN pre práva dieťaťa vo Všeobecnom komentári Výboru č. 12 (2009) odporúča, aby vždy, keď je to možné, dostalo dieťa možnosť byť vypočuté v akomkoľvek konaní priamo.

V rámci prieskumu som teda zisťovala, v koľkých konaniach vedených na oslovených súdoch bolo dieťa vypočuté priamo v súdnom konaní. Tiež som žiadala, aby súdy uviedli, **na základe akých kritérií súd** posudzuje, či maloleté dieťa vypočuje priamo, alebo prostredníctvom zástupcu.

Väčšina súdov uviedla, že **údaj o počte priamych vypočutí dieťaťa nemá** k dispozícii, pretože takúto štatistiku nevedie. Menšia časť oslovených súdov uviedla konkrétny údaj o počte priamych vypočutí (**napr. 1, 4, 5, 7, 14 vypočutí ročne**), alebo približný odhad počtu priamych vypočutí dieťaťa (napr.: výnimočne, max. 10 %, cca 20 %).

Z prieskumu vyplýva, že v prípadoch, v ktorých súdy uviedli údaj o konkrétnom alebo približnom počte priamych vypočutí, išlo **o priemerne nízky podiel** (cca 5 – 6 % zo všetkých súdnych konaní) priameho vypočutia dieťaťa v súdnom konaní.

Pokiaľ ide o kritériá, na základe ktorých súd posudzuje, či maloleté dieťa vypočuje priamo, alebo prostredníctvom zástupcu, **väčšina súdov uviedla, že prioritne uplatňuje nepriame vypočutie dieťaťa - prostredníctvom kolízneho opatrovníka**. K priamemu vypočutiu pristupujú iba v prípade, ak je na to závažný dôvod. Tieto informácie potvrdil aj fakt - nízky priemerný podiel priamych vypočutí.

Súdy tento svoj postup **odôvodňovali tým, že nechcú zatážovať deti problémami** rodičov, tiež snahou eliminovať stres, ktorý dieťaťu môže spôsobovať výsluch pred súdom, možnosť vypočutia dieťaťa kolíznym opatrovníkom v domácom prostredí dieťaťa, ktoré je pre dieťa menej stresujúce. Na tomto mieste opäť považujem za potrebné uviesť, že súčasná procesná právna úprava, a aj nová procesná právna úprava (ktorá je účinná od 1.7.2016) umožňuje súdu, aby vykonal úkon aj mimo súdu. Umožňuje aj, aby súd vypočul účastníka konania, alebo svedka, aj v jeho domácom prostredí, či v inom prostredí, v ktorom sa zdržiava, ak to okolnosti vyžadujú. Samozrejme, deje sa tak za účasti druhej sporovej strany, a ak nie je jej účasť možná alebo vhodná, súd s týmto dôkazom oboznámi prítomných prečítaním výpovede na pojednávaní. Tento postup je možný vo všeobecnosti, aj vo vzťahu k maloletým.

Súdy uviedli, že **k priamemu vypočutiu dieťaťa v civilnom konaní pristupujú najmä v náročných prípadoch**, v prípadoch pretrvávajúcich nezhôd a zásadných rozporov medzi rodičmi, v konaniach, **v ktorých dochádza k závažným zásahom do práv dieťaťa**, ako aj v prípadoch, keď súd vyhodnotí správu kolízneho opatrovníka ako nedostatočnú, keď rodičia namietajú zistenia kolízneho opatrovníka, prípadne keď z vykonaného dokazovania vyplynie potreba doplniť správu kolízneho opatrovníka.

Z odpovedí súdov vyplynulo veľmi jasne, že **priame vypočutie dieťaťa v súdnom konaní je zo strany súdu motivované potrebou doplniť dokazovanie pre potreby rozhodnutia vo veci, nie požiadavkou umožniť dieťaťu uplatniť jeho právo byť vypočuté v konaní, ktoré sa ho týka.**

To znamená, že **ak súd zváži, že pre svoje rozhodnutie nepotrebuje doplniť dokazovanie o výpoveď dieťaťa, dieťa nevypočuje**, aj keď je spôsobilé formulovať svoj názor a súdne konanie sa ho závažným spôsobom týka.

Vyzerá to tak, že ide o **zaužívaný spôsob sudcovského prístupu a myslenia, ktorý sa premieta do vedenia súdneho konania, a preto má dopad** na možnosť a rozsah **uplatňovania práv dieťaťa byť vypočuté** priamo v civilnom konaní. Preukazujú to nielen tieto vyjadrenia súdov, ale aj iné zistenia. Aktuálne napríklad tento prípad:

V tomto roku (2016) som riešila prípad možného zanedbania starostlivosti o deti umiestnené predbežným opatrením súdu do detského domova. K zanedbaniu starostlivosti o deti malo dôjsť najmä tým, že detský domov, prostredníctvom ktorého mali mať deti zabezpečenú osobnú starostlivosť profesionálneho rodiča, im zabezpečoval starostlivosť formou organizovanej ústavnej výchovy zamestnancami, ktorí po skončení pracovnej doby z domova odchádzali. Bolo potrebné preskúmať ako je o deti postarané, aká forma starostlivosti a výchovy (či rodinného typu) im je poskytovaná. Pretože deti boli umiestnené do uvedeného zariadenia na základe predbežného opatrenia súdu, požiadala som súd, aby to z úradnej moci sám preveril.

Súd vykonal vlastné preskúmanie v domove a prípisom zo dňa 11.5.2016 ma informoval: „Šetrením bolo zistené, že v detskom domove sú vytvorené podmienky pre zabezpečenie starostlivosti o maloleté **deti vo veku 5 a 7 rokov**. V rámci šetrenia bolo zistené, že priestory detského domova sú na veľmi dobrej hygienickej úrovni, **veľmi pekne a účelne zariadené, deti majú detské izby vybavené potrebným nábytkom a vecami.** V čase návštevy sa maloleté deti v domove nenachádzali, nakoľko boli v tom čase v školskom a predškolskom zariadení. **Vzhľadom na uvedené zistenia súd na podaný návrh neprihliada konštatujúc, že súdom neboli zistené žiadne okolnosti a skutočnosti opodstatňujúce začatie konania z úradnej povinnosti.**“ (Celá anonymizovaná úradná listina je priložená k tejto správe ako príloha)

Je zrejmé, že v tomto prípade, keď išlo o starostlivosť a výchovu detí, súd detí, ktorých sa to týka, k svojmu rozhodnutiu vôbec nepotreboval. Deti nevypočul, ani nezisťoval ich názor, ani im ho neumožnil vyjadriť, pretože to zrejme pre svoje rozhodnutie o tom, či im je poskytovaná riadna osobná starostlivosť, ani nepovažoval za potrebné.

Je to nešťastná a nesprávna prax súdov, ktorej dôsledkom je ignorovanie dieťaťa ako bytosti, ktorá je nositeľom práv a navyše bytosti, ktorá má ústavou zaručené právo na osobitnú ochranu. Bez ohľadu na to, či by sa v tomto prípade po dôkladnejšom preskúmaní organizácie, chodu zariadenia a spôsobu poskytovanej starostlivosti preukázalo (aj bez vypočutia detí), že pochybnosti o poskytovanej starostlivosti neboli odôvodnené, došlo opísaným postupom súdu k porušeniu základných práv detí, pretože súd im v konaní, ktoré sa ich týka neumožnil uplatniť ich práva chránené čl. 12 Dohovoru.

K deťom sa totiž automaticky nesmie pristupovať tak, že nevedia formulovať svoj názor, ale naopak.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky ma informovalo, že v súčasnosti sa údaj o priamom vypočutí dieťaťa v údajoch rezortnej štatistiky nesleduje, preto údaj o počte priamo vypočutých detí za rok 2015 nevie poskytnúť.

Zároveň ma informovalo, že od 1.1.2016, od účinnosti smernice Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 37/2015, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 31/2005 o súdnej štatistike, sa sledujú prvky záujmu dieťaťa, ktoré boli zohľadnené pri určovaní a posudzovaní vecí týkajúcich sa dieťaťa. Osobitne sa bude sledovať aj prvok - názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky uviedlo, že otázka diferencovania štatistického údajá počtu priamych vypočutí dieťaťa ho zaujala a ministerka spravodlivosti Slovenskej republiky vo svojom rezorte vyvolá odbornú diskusiu o tom, ako by sa v budúcnosti dalo nastaviť detailnejšie sledovanie výkonu práva dieťaťa byť vypočuté priamo súdom.

V rámci rekodifikácie procesných predpisov je vo viacerých ustanoveniach Civilného mimosporového poriadku, ktorý je účinný od 1.7.2016, zrejmá **snaha o čo najširšie uplatňovanie práva dieťaťa byť vypočuté priamo v civilnom konaní. Táto snaha je v súlade s požiadavkami a zmyslom čl. 12 Dohovoru.**

Podľa čl. 4 Civilného mimosporového poriadku súd aplikuje a interpretuje právo rovnako vo vzťahu ku všetkým účastníkom konania. Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, koná súd v jeho najlepšom záujme, a **ak je to vhodné, informuje dieťa o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a veci samej.** Ak je účastníkom konania osoba so zdravotným postihnutím, zabezpečí súd účinný prístup k spravodlivosti na rovnakom základe s ostatnými účastníkmi konania.

Podľa ustanovenia § 38 Civilného mimosporového poriadku, ak je účastníkom konania maloletý, ktorý je schopný vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Názor maloletého zisťuje súd spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a vyspelosti. Podľa povahy veci zisťuje súd názor maloletého bez prítomnosti iných osôb.

Podľa ustanovenia § 116 Civilného mimosporového poriadku, ak sa to neprieči účelu konania, súd je povinný informovať o prebiehajúcom konaní maloletého, ktorý je, s prihliadnutím na rozumovú a vôľovú vyspelosť, schopný pochopiť jeho význam, a objasniť mu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci.

Ak by sa od účinnosti novej procesnej právnej úpravy súdna prax vyvíjala tak, že sudcovia v odôvodnení rozsudku/uznesenia uvedú aj dôvody, pre ktoré nebolo dieťa/mladistvý priamo vypočuté/-ý v konaní a zároveň v odôvodnení uvedú ako prihliadli, či prečo neprihliadli, na zistený názor dieťaťa, takáto súdna prax by prispela k posilneniu správneho uplatňovania základného práva dieťaťa byť vypočuté v konaní, ktoré sa ho týka, aj k požiadavke právnej istoty a predvídateľnosti súdnych rozhodnutí.

5. Priame vypočutie dieťaťa v civilnom konaní

Vypočúvanie maloletých detí vyžaduje **vytvorenie vhodných podmienok**, ktoré u dieťaťa pomôžu prekonať ostych a strach z neznámeho prostredia a prispievajú k vytvoreniu vhodnej atmosféry a dôvery dieťaťa k osobe, ktorá má jeho názory zisťovať. Dieťa totiž nie je možné efektívne vypočuť v prostredí, ktoré je zastrašujúce, nepriateľské, necitlivé a nevyhovujúce jeho veku. Vypočutie musí byť pre dieťa nielen dostupné, ale zároveň aj vhodné. Preto je potrebné **venovať náležitú pozornosť** tomu, čo dieťa okolo seba vidí.

Ak má byť splnený účel vypočutia dieťaťa/mladistvého, súdy sa majú venovať nielen obsahu výpovede, ale aj spôsobu vypočutia. Preto je potrebné **venovať náležitú pozornosť výzoru súdnych siení, oblečeniu sudcov a právnikov**, tomu, čo dieťa okolo seba vidí, a oddeleným čakárňam.

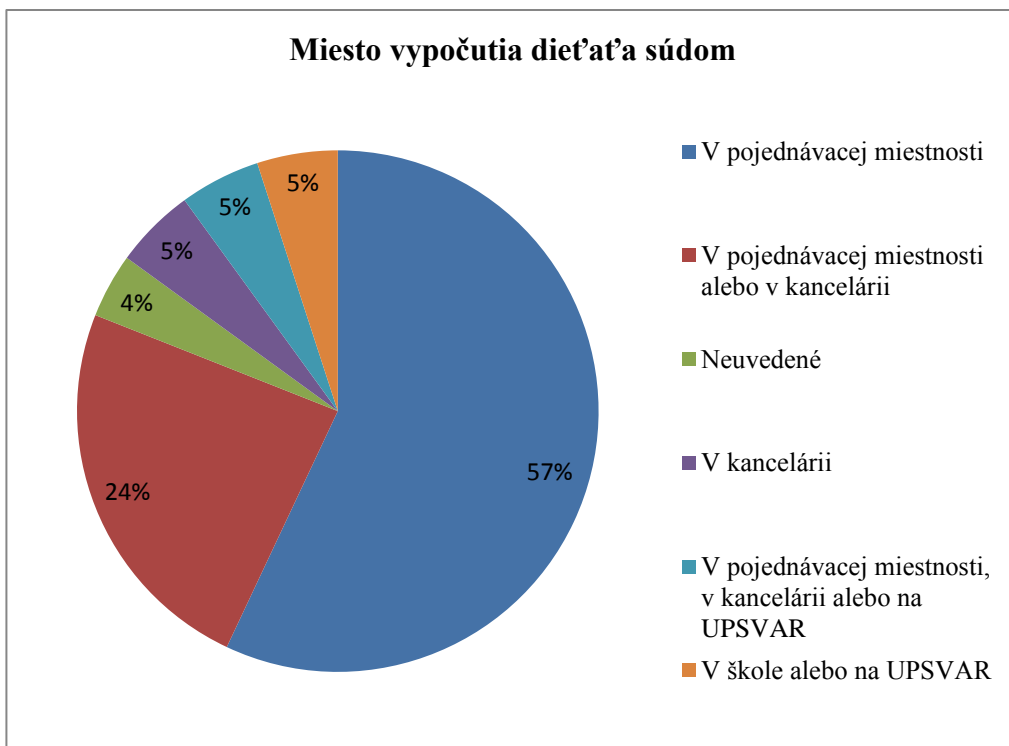
Rovnako tak **spôsob komunikácie** s dieťaťom a **postup pri jeho vypočúvaní musí byť prispôbený rozumovej a vôľovej vyspelosti dieťaťa**. Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať poskytovaniu a podávaniu informácií spôsobom, ktorý je pre dieťa vhodný a poskytovaniu adekvátnej podpory.

V rámci prieskumu som preto zisťovala, ako v praktickej činnosti súdov prebieha priame vypočutie dieťaťa v civilnom konaní.

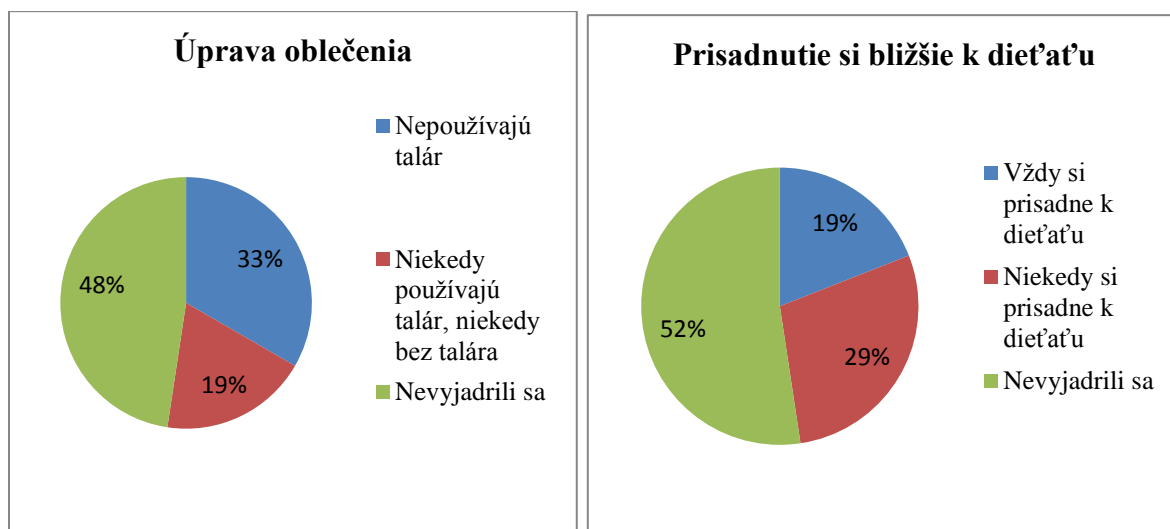
Žiadny z oslovených súdov **neuviedol, že disponuje osobitnou miestnosťou** určenou na vypočutie maloletého dieťaťa, ktorá je svojím vzhľadom, zariadením a vybavením prispôbena deťom.

Súdy uviedli, že vypočutie dieťaťa v súdnom konaní prebieha buď v bežnej pojednávacej miestnosti, alebo v kancelárii sudcu, bez prítomnosti rodičov, za prítomnosti kolízneho opatrovníka. Niektoré z oslovených súdov uviedli, že pri výbere miesta vypočutia berú do úvahy vek dieťaťa, a rovnako aj účel vypočutia dieťaťa. Formálnosť pojednávania a jeho priebehu súd uprednostní v prípade, keď koná o uložení výchovného opatrenia pre nevhodné správanie, ktoré sa uskutočňuje aj v prítomnosti rodičov a kolízneho opatrovníka. Sudca v takomto prípade vypočutie vedie tak, aby zistil príčiny nevhodného správania dieťaťa, dohovára mu a poučuje ho o tom, aký dopad môže mať jeho nevhodné správanie na jeho ďalší život, ak v ňom bude pokračovať. Vypočutie je vedené skôr formou rozhovoru medzi sudcom ako autoritou, a dieťaťom, na ktoré sudca výchovne pôsobí.

Prehľad informácií o mieste vypočutia dieťaťa sa nachádza v nasledujúcom grafe.

Z údajov poskytnutých súdmi vyplynulo, že vytvorenie ďalších podmienok na zabezpečenie väčšieho komfortu pre dieťa, ako napr. poskytnutie vody, ovocia, hračiek, kresliacich potrieb a podobne, závisí od konkrétneho sudcu. Takéto prispôsobenie miestnosti pre vypočutie dieťaťa uviedli z oslovených iba **dva sudy**. Väčšina súdov uviedla, že vypočutie maloletého dieťaťa prebieha menej formálnym spôsobom, čomu sudcovia prispôbujú svoje oblečenie - dieťa vypočúvajú bez talára, v pojednávacej miestnosti nezostanú na svojom mieste, ale si prisadnú bližšie k dieťaťu, aby s ním mohli bezprostrednejšie komunikovať.

Väčšina súdov pri opise priebehu vypočutia maloletého dieťaťa uvádzala, že vypočutie prebieha prevažne formou voľného rozhovoru, na začiatku ktorého dieťaťu primeraným

spôsobom vysvetľujú dôvody vypočutia. Úvodné otázky sa týkajú dieťaťu blízkych vecí – škola, záľuby - aby sa dieťa uvoľnilo, a až postupne nasledujú otázky, ktoré bezprostredne súvisia s predmetom konania. Viaceré sudy tiež v stanoviskách uviedli, že dieťa poučia aj o tom, že v prípade, ak vypovedať nechce, tak budú jeho rozhodnutie rešpektovať. Niektoré sudy uviedli, že pri výsluchu dbajú na to, aby dieťa nevystavili konfliktu lojality k rodičom.

Celkovo z predložených stanovísk vyplýva, že pri priamom vypočutí maloletého dieťaťa **sudy berú do úvahy to, že výsluch dieťaťa je špecifická činnosť**, a preto si vyžaduje prispôsobenie prostredia, v ktorom je dieťa vypočúvané, ako aj odlišný spôsob vedenia vypočúvania dieťaťa. Miera zohľadnenia týchto špecifik však nie je na jednotlivých súdoch rovnaká.

Iba jeden súd uviedol, že vždy výsluch nahráva, jeden súd uviedol, že v niektorých prípadoch výsluch dieťaťa nahráva. Väčšina súdov sa k zaznamenávaniu vypočutia dieťaťa inak ako do zápisnice nevyjadrila.

6. Nepriame vypočutie dieťaťa prostredníctvom súdom určeného zástupcu

Dohovor pripúšťa, aby osobou, ktorá vypočuje názory dieťaťa bola dospelá osoba zapojená do záležitosti, ktorá sa dieťaťa týka (napr. učiteľ, sociálny pracovník alebo opatrovník), osoba poverená rozhodovaním v rámci inštitúcie (napr. riaditeľ, správca alebo sudca), alebo odborník (napr. psychológ alebo lekár).

Pokiaľ súd vypočúva dieťa prostredníctvom zástupcu, mal by starostlivo zvážiť, koho poverí zastúpením dieťaťa. **Takýmto zástupcom by mala byť osoba, ktorá si uvedomuje, že zastupuje výlučne záujmy dieťaťa a nie záujmy iných osôb (rodiča/rodičov), inštitúcií, či orgánov.** Ak vypočúvanie dieťaťa prebieha prostredníctvom zástupcu, je nesmierne dôležité, aby boli názory dieťaťa správne pretlmočené osobe, ktorá vo veci rozhoduje. Zástupcovia by preto mali dostatočne poznať a chápať rôzne aspekty procesu rozhodovania a mali by mať skúsenosti s prácou s deťmi.

Podľa ustanovenia § 31 ods. 2 zákona o rodine žiadny z rodičov nemôže zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom, alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom. V takom prípade súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní, alebo pri určitom právnom úkone zastupovať (kolízny opatrovník).

Podľa ustanovenia § 31 ods. 3 zákona o rodine kolízneho opatrovníka súd ustanoví aj v prípadoch, ak maloleté dieťa nemá zákonného zástupcu, alebo ak zákonný zástupca nemôže z vážneho dôvodu maloleté dieťa v konaní, alebo pri určitom právnom úkone zastupovať.

V zmysle ustanovenia § 73 ods. 2 písm. b) zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele“) úrad práce, sociálnych vecí a rodiny vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka podľa osobitného predpisu, pričom týmto osobitným predpisom je práve zákon o rodine.

Podľa ustanovenia § 92 ods. 3 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy v znení neskorších predpisov, ak súd zisťuje názor maloletého dieťaťa prostredníctvom jeho zástupcu, alebo orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, **uvedie zoznam otázok**, ktoré majú byť predmetom zisťovania názoru maloletého dieťaťa.

Aplikácia

Ako vyplynulo z doručených stanovísk jednotlivých súdov, vypočutie maloletého dieťaťa prostredníctvom zástupcu vykonávajú súdy najčastejšie **cestou orgánu**

sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny), ako zástupcu maloletého dieťaťa v konaní.

Tento istý orgán však zároveň vykonáva svoju činnosť podľa § 20 ods. 1 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately, teda **poskytuje „ dieťaťu, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa o dieťa stará, sociálne poradenstvo a pomoc na odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov rozporu záujmov“.**

Rovnaký orgán súd ustanovil podľa § 31 ods. 2 zákona o rodine ako opatrovníka, ktorý bude dieťa v konaní, alebo pri určitom úkone, zastupovať ako jeho kolízny opatrovník.

Zo zákonnej úpravy vyplýva, že **orgán sociálnoprávnej ochrany**, ktorý plní povinnosť uloženú mu v § 20 ods. 1 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately - poskytovať pomoc rodine, **nie je** v prebiehajúcom súdnom konaní pri kolízii práv dieťaťa s jeho rodičmi alebo osobami, ktoré sa oň starajú **v pozícii zástupcu, ktorý zastupuje výlučne záujmy dieťaťa/mladistvého** – tak, ako to vyžaduje záujem ochrany práv a záujmov detí a mladistvých.

Väčšina súdov sa zhodla, že orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately všeobecne požiadajú o zistenie názoru dieťaťa k predmetu konania **bez toho, aby určovali konkrétne otázky, ktoré majú byť predmetom zistenia.** Tento postup súdy odôvodňovali skutočnosťou, že zisťovanie názoru dieťaťa vykonávajú skúsení pracovníci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorí ako zástupcovia dieťaťa, sú zúčastnení na konaní, a preto poznajú predmet konania.

Významnou skutočnosťou je, že súdy od orgánu sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, ktorý ustanovili dieťaťu/mladistvému za kolízneho opatrovníka (a ktorý má v súdnom konaní zastupovať výlučne záujmy dieťaťa/mladistvého), žiadajú podanie **správy o pomeroch v rodine. Žiadajú tiež aby zistil názor dieťaťa, ktoré sám v tomto konaní zastupuje.**

Zistená prax potvrdzuje, že v súlade so zákonnou úpravou, zisťovanie názoru dieťaťa vykonáva orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately pri prešetrovaní pomerov v rodine, o ktorých potom súdu predkladá správu. Vyplýva to aj z § 20 ods. 2 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately, podľa ktorého **orgán sociálnoprávnej ochrany detí „pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka zisťuje rodinné pomery** bytové pomery a sociálne pomery dieťaťa na účely výkonu funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri zisťovaní pomerov podľa prvej vety na účely výkonu funkcie kolízneho opatrovníka dieťaťa vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu podľa osobitného predpisu zisťuje informácie o spôsobilosti obidvoch rodičov osobne vychovávať dieťa, záujem obidvoch rodičov o osobnú starostlivosť o dieťa, názory obidvoch rodičov na zaistenie potrieb dieťaťa v prípade osobnej starostlivosti o dieťa obidvomi rodičmi, a to aj vtedy, keď len jeden rodič prejaví záujem o osobnú starostlivosť o dieťa obidvomi rodičmi, a posudzuje možnosti osobnej starostlivosti

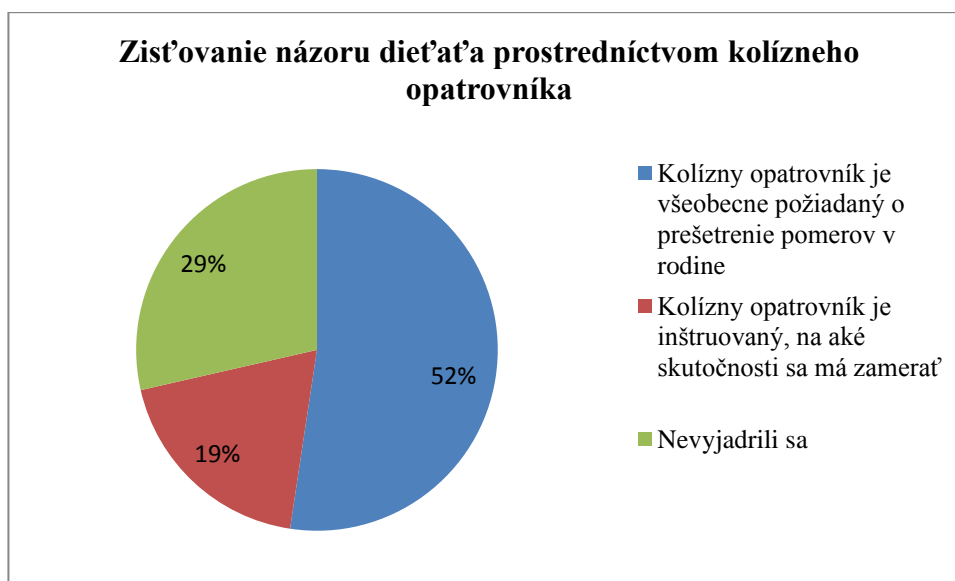
o dieťa obidvomi rodičmi s prihliadnutím na záujmy dieťaťa, na zaistenie potrieb dieťaťa a na názor dieťaťa.

Podľa súčasného právneho stavu je teda kolízny opatrovník ten zástupca dieťaťa (ustanovený súdom), ktorý preto, že subjektívne práva dieťaťa sú v nožnej kolízii so subjektívnymi právami jeho rodičov, **zastupuje dieťa a ochraňuje jeho subjektívne práva a oprávnené záujmy v tomto civilnom konaní.**

Zároveň však, v **tom istom civilnom konaní, vystupuje ako objektívny orgán sociálnoprávnej ochrany detí**, ktorý na žiadosť súdu preskúmava pomery v rodine, **pre súd zisťuje a podáva správu o rodičoch dieťaťa, s ktorými sú práva dieťaťa v kolízii, zisťuje názor dieťaťa, ktoré sám zastupuje**, prípadne (na základe poverenia súdu) by ho v zmysle čl. 12 ods. 2 Dohovoru mal aj vypočúť podľa našich procedurálnych pravidiel a jeho výpoveď predložiť súdu pre potreby rozhodovania súdu (v rovnakom konaní).

V súčasnosti úrady práce sociálnych vecí a rodiny vyžadujú pre vykonávanie činnosti kolízneho opatrovníka, ktorým je zamestnanec v štátnej službe, splnenie týchto kvalifikačných predpokladov: vysokoškolské vzdelanie prvého alebo druhého stupňa v študijnom odbore sociálna práca, psychológia, právo, sociálne služby a poradenstvo, verejná politika a verejná správa alebo v študijných odboroch pedagogického zamerania.

Vo všeobecnosti sú zisťované najmä rodinné a výchovné pomery dieťaťa. Pri najmladších deťoch (vo veku do 6 - 7 rokov) sa zisťujú skôr citové väzby, a to prostredníctvom neformálnych konzultácií. Starším deťom bývajú kladené už konkrétnejšie otázky, ktoré majú zodpovedať.

Kolízni opatrovníci z výsluchu dieťaťa pripravujú „správu o zisťovaní názoru dieťaťa“, ktorú následne predkladajú príslušnému súdu, resp. zistené skutočnosti prednesú priamo na pojednávaní súdu - ústne do zápisnice.

V rámci prieskumu som tiež zisťovala, ako oslovené súdy postupujú pri vyhodnotení správy o zisťovaní názoru dieťaťa, predloženej zástupcom dieťaťa. Ako vyplynulo z doručených stanovísk jednotlivých súdov, v prípade nepriameho vypočutia dieťaťa, kolízni opatrovníci predkladajú príslušným súdom vo väčšine prípadov písomnú správu o zisťovaní názoru dieťaťa. Predloženú správu si posudzuje každý príslušný sudca sám. Takto zistený názor maloletého dieťaťa súd vyhodnotí ako keby bol zistený pred súdom priamym výsluchom maloletého dieťaťa. Väčšina súdov uviedla, že správu hodnotí ako každý iný dôkaz v konaní, a to individuálne - vzhľadom na obsah, ako aj vo vzájomných súvislostiach s ostatnými dôkazmi a skutočnosťami, ktoré v konaní vyšli najavo. Na základe všetkých týchto dôkazov následne súd rozhodne o merite veci.

V komplikovanejších prípadoch zvykne dieťa vypočúvať aj psychológ príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Takmer v každom takomto prípade je nariadené aj znalecké dokazovanie. V prípade znaleckého dokazovania súd znalcovi položí otázky, na ktoré má v odbornom znaleckom posudku uviesť odpoveď.

Ak je to potrebné, na pojednávaní vyzve príslušný sudca kolízneho opatrovníka ešte na objasnenie zistení, ktoré mu nie sú jasné z predloženej správy, prípadne mu kladie ešte doplňujúce otázky. Viaceré súdy uviedli, že pri rozhodovaní o merite veci na správu, v ktorej je podchytený názor maloletého dieťaťa prihliadajú, a názor dieťaťa rešpektujú. Spôsob akým súd prihliadne na názor dieťaťa, ako i miera, v akej predmetný názor vezme do úvahy pri svojom rozhodovaní sa odvodzujú od všetkých zistených skutočností, ktoré vyšli najavo v civilnom konaní. Súd berie do úvahy aj vek dieťaťa, jeho povahové vlastnosti, rozumovú a mentálnu vyspelosť. Súd by mal v odôvodnení rozsudku, alebo v odôvodnení uznesenia, uviesť na základe ktorých dôkazov rozhodol, a akými úvahami sa pri svojom rozhodovaní riadil.

Viaceré súdy vo svojich stanoviskách poukázali na skutočnosť, že rozhodujú s dôrazom na najlepší záujem dieťaťa. V zásade platí, že ak súd v konaní rozhoduje v rozpore s názorom a s vyjadreným stanoviskom maloletého dieťaťa, tento postup by mal vo svojom rozhodnutí primerane a presvedčivo vysvetliť. S písomnou správou o zisťovaní názoru dieťaťa oboznamujú súdy v priebehu súdneho konania aj jeho účastníkov.

Ani jeden zo súdov vo svojom stanovisku k nepriamemu vypočutiu dieťaťa neuviedol, že dieťaťu bolo vhodným spôsobom vysvetlené, do akej miery boli jeho názory zohľadnené v samotnom rozhodnutí, a aký je výsledok konania.

Z doručených stanovísk väčšiny súdov vyplynulo, že **až v prípade, keď na základe takéhoto nepriameho výsluchu dieťaťa nie je možné vyvodiť jednoznačný záver v súdnom konaní, pristupuje súd k priamemu vypočutiu dieťaťa.**

Aj tieto vyjadrenia súdov svedčia o tom, že z pohľadu súdov predstavuje vypočutie dieťaťa - či už priame alebo nepriame - dôkazný prostriedok, ktorý má súdu pomôcť dospieť k záverom a k rozhodnutiu. Iba z tohto hľadiska je vypočutie dieťaťa pre súd dôležité, a preto po ňom siaha iba vtedy, keď to sám potrebuje **pre svoj postup v konaní**. Zistenia z prieskumu potvrdzujú, že súdy **k vypočutiu dieťaťa nepristupujú preto, aby dieťaťu umožnili uplatniť jeho právo byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho týkajú**.

7. Zohľadnenie priamo alebo nepriamo zisteného názoru dieťaťa

Zisťovanie názorov dieťaťa by nemalo zmysel bez toho, aby sa tieto názory náležitým spôsobom nepremietli do výsledku rozhodovacieho procesu, a tiež bez toho, aby aj samotnému maloletému dieťaťu nebolo vhodným spôsobom vysvetlené, **do akej miery boli jeho názory zohľadnené v samotnom rozhodnutí, a aký je výsledok konania**, ktorý má bezprostredný (a zvyčajne aj veľmi podstatný) vplyv na jeho práva a na jeho život.

Dohovor v čl. 12 výslovne stanovuje, že názorom dieťaťa sa musí venovať „náležitá pozornosť na základe ich veku a úrovne vyspelosti“. Keďže dieťa má právo na to, aby sa jeho názorom prikladala náležitá váha, osoba, ktorá vo veci rozhoduje, by mala dieťa informovať o výsledku procesu a vysvetliť mu, ako boli jeho názory zvažované. **Spätná väzba je zárukou, že vypočutie názorov dieťaťa nebude len formalitou**, ale že jeho názory budú brané vážne. Zároveň spätná väzba posilňuje aktívnu participáciu dieťaťa v konaní a zabraňuje tomu, aby dieťa bolo objektom rozhodovania, ktoré ani netuší, že o jeho právach a povinnostiach bolo rozhodnuté a je prekvapené a zaskočené tým, že v jeho živote dôjde k podstatným zmenám a v tom najhoršom prípade sa o týchto zmenách dozvie až pri nútenom výkone súdneho rozhodnutia.

Potrebu poskytnutia spätnej väzby pritom reflektuje vo svojich ustanoveniach aj nový právny predpis – Civilný mimosporový poriadok, ktorý však neobsahuje podrobnejšiu úpravu spôsobu poskytovania tejto spätnej väzby.

Žiadny z oslovených súdov sa v predložennom stanovisku nevyjadril, či a akou formou dieťaťu poskytne informáciu o tom, aký je výsledok konania, a akým spôsobom súd pri rozhodnutí zohľadnil jeho názor.

Aj tento prieskum potvrdil, že **nemáme mechanizmus, ktorý zaručuje, že sa dieťa dozvie výsledok konania a to, že mu tento bude sprostredkovaný a vysvetlený**.

Je to zaručené rovnako ako je zaručené, že sa dieťa sa dozvie o tom, že sa o ňom vedie konanie (v ktorom by mohlo vyjadriť svoj názor), že mu je zmysel vedeného konania primeraným spôsobom vysvetlený, aj že sú mu primeraným spôsobom vysvetlené možné dôsledky vedeného konania na jeho život.

Bolo by potrebné, aby **vykonávací predpis podrobnejšie upravil postup pri poskytovaní spätnej väzby maloletému dieťaťu**, a to osobitne v prípade priameho vypočutia dieťaťa, a osobitne v prípade, ak názor dieťaťa súd zisťoval nepriamo (prostredníctvom určeného zástupcu).

8. Odborná príprava sudcov k uplatňovaniu práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom konaní

Je evidentné, že zisťovanie názoru maloletých detí je špecifická činnosť a dospelí potrebujú odbornú prípravu na získanie zručností, ktoré by im umožnili efektívne podporiť participáciu detí. Mali by si najmä osvojiť schopnosť efektívne komunikovať s dieťaťom, spolupracovať s ním a zapájať ho v súlade s jeho aktuálnou rozumovou a vôľovou vyspelosťou.

Aj preto Všeobecný komentár Výboru č. 12 (2009) za jeden zo základných predpokladov správneho a efektívneho uplatňovania základného práva dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho týkajú, považuje **poskytovanie školení k čl. 12 Dohovoru** a k jeho uplatňovaniu v praxi **pre všetkých, ktorí vo svojej profesii pracujú s deťmi** a pre deti, vrátane právnikov, sudcov, policajtov, sociálnych pracovníkov, komunitných pracovníkov, psychológov, opatrovníkov/ošetrovateľov/vychovávateľov, pracovníkov inštitúcií alebo väznic, učiteľov na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému, lekárov, sestričiek a iných zdravotníckych pracovníkov, štátnych úradníkov a verejných činiteľov, azylových dôstojníkov a tradičných lídrov.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky ma vo vzťahu k školeniu sudcov informovalo o nasledujúcich aktivitách, ktoré sa mali týkať aj práva dieťaťa byť vypočuté v civilných súdnych konaniach:

- a) Justičná akadémia Slovenskej republiky zorganizovala v rámci schváleného Študijného plánu na rok 2015 tieto odborné semináre:
- Prax medzinárodnoprávnej ochrany detí v Kroměříži v Českej republike (termín - apríl 2015);
 - Aktuálna rozhodovacia činnosť špecializovaných rodinných senátov v Omšeni (termín - jún 2015);
 - Obete trestných činov, násilie na ženách, deťoch a ostatných objektoch trestných činov v Pezinku (termín - október 2015);
 - Vyživovacia povinnosť – výška výživného, posudzovanie príjmov rodičov podnikateľov v Pezinku (v termín október 2015);
 - Domáce násilie a práva obetí v trestnom konaní v Kroměříži v Českej republike, (termín november 2015).
- b) Inštitút vzdelávania Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky:

V roku 2015 sa v Inštitúte vzdelávania Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v Omšeni uskutočnili dve pracovné stretnutia so sudcami zaoberajúcimi sa agendou P, so zástupcami Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, Ministerstva práce,

sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Národného koordináčného strediska pre riešenie problematiky násillia na deťoch, Ústavného súdu Českej republiky, Spoločnosti priateľov detí a detských domovov „Úsmev ako dar“, Fóra riaditeľov detských domovov, a tiež so zástupcami z Aliancie žien Slovenska.

Prvé pracovné stretnutie sa realizovalo v termíne 30. - 31.03.2015. Na pracovnom stretnutí boli medzi bodmi programu zahrnuté témy:

- Striedavá starostlivosť v judikatúre Ústavného súdu ČR;
- Zákonnosť postupu súdov pri rozhodovaní o návrhoch na určenie vyživovacej povinnosti rodičov voči plnoletým nezaopatreným deťom - študentom vysokých škôl;
- Koordinácia ochrany detí pred násillím;
- Príčiny vynímania detí z rodín;
- Možnosť riešenia manželských kríz.

Okrem nich boli ďalej prezentované tieto témy:

- Právo dieťaťa zúčastniť sa súdneho konania (prezentovala sudkyňa Ústavného súdu Českej republiky);
- Kto, aké úlohy a otázky dokáže splniť/zodpovedať ako znalec nielen rodinnoprávnym sudcom podľa zákona o znalcoch.

Druhé pracovné stretnutie sa uskutočnilo v termíne 1. - 2.12.2015. Na decembrovom pracovnom stretnutí boli predmetom prezentácií a rozborov témy:

- Vynímanie detí predbežnými opatreniami;
- Nové inštitúty zákona č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia a doplňajú niektoré zákony s účinnosťou od 1.1.2016;
- Praktická pomoc rodinám v kríze;
- Sociálne intervenčné programy pre páchatel'ov domáceho násillia.

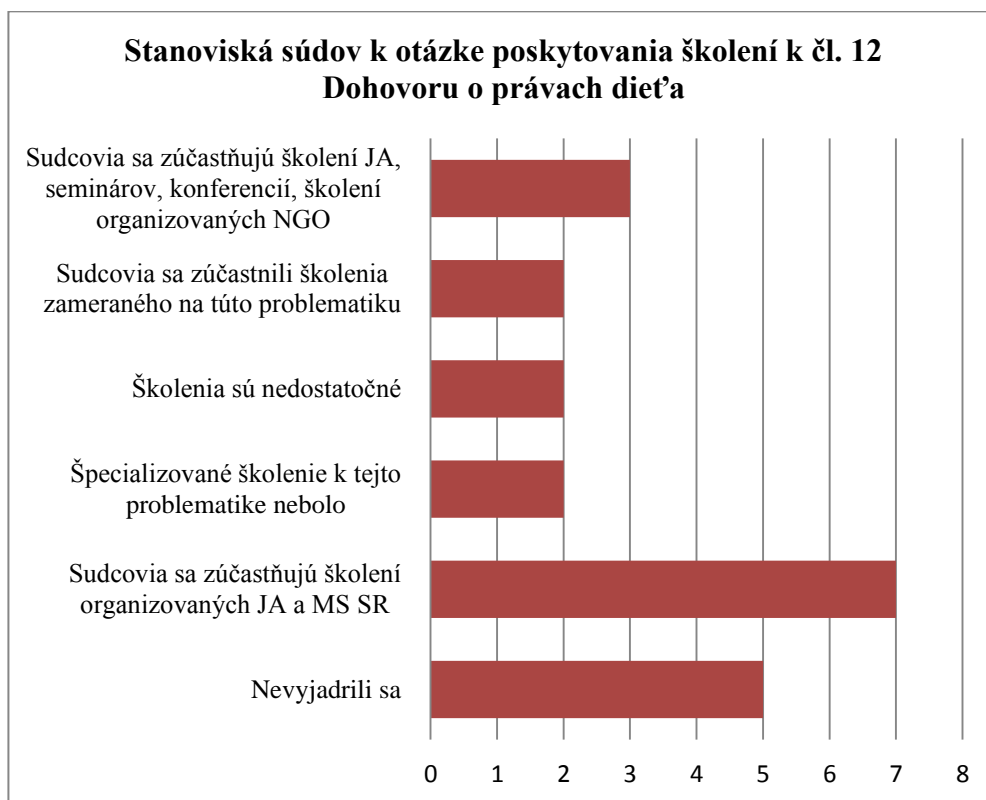
Väčšina z uvedených tém školení a pracovných stretnutí nemá priamu súvislosť s praktickým uplatňovaním práva dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho týkajú, a s postupom súdu pri rozhodovaní, či dieťa je spôsobilé formulovať svoje názory a akou formou mu poskytne možnosť vyjadriť, resp. sa uplatňovania tohto práva týkajú iba okrajovo.

Prevažná väčšina oslovených súdov na otázku, či pre sudcov boli zabezpečené, alebo sa pripravujú školenia k uplatňovaniu čl. 12 Dohovoru v civilných konaniach iba všeobecne uviedla, že ich sudcovia sa zúčastňujú školení a seminárov organizovaných Justičnou akadémiou Slovenskej republiky.

Justičná akadémia Slovenskej republiky, podľa niektorých súdov, občasne organizuje školenia zamerané na problematiku rozhodovania o maloletých, ktorých súčasťou je aj metodika výsluchu dieťaťa pred súdom, a to aj v spolupráci so psychológmi. Časť súdov uviedla, že sudcovia sa (okrem toho) zúčastňujú konferencií, seminárov aj školení, ktoré organizujú k uvedenej problematike neziskové organizácie.

Niektoré z oslovených súdov uviedli, že ich sudcovia sa nezúčastnili žiadnych školení alebo seminárov k čl. 12 Dohovoru a jeho uplatňovania v praxi, a ani nemajú vedomosť o tom, že by sa takéto školenia pripravovali. Časť súdov však uviedla, že by uvítala viacero školení špecializovaných na výsluch maloletých detí vedených detským psychológom.

Rozpornosť stanovísk k otázke špecializovaného školenia k uplatňovaniu práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom súdnom konaní môžeme vidieť v nasledujúcom grafe.

Rôznorodosť a rozpornosť stanovísk indikuje potrebu zabezpečiť pre sudcov a súdnych úradníkov špecializované školenia k správne uplatňovaniu práva dieťaťa byť vypočuté v súdnych konaniach, ktoré sa ho týkajú, a to nielen v teoretickej rovine (teda v rovine kedy a akou formou najlepšie zisťovať názory maloletého dieťaťa), ale aj v rovine praktického získavania zručností k vypočutiu dieťaťa.

9. Závery a odporúčania na zabezpečenie riadneho uplatňovania práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom konaní

Závery

Riadnemu uplatňovaniu ochrany práv detí podľa čl. 12 Dohovoru v civilných konaniach bráni veľa prekážok. Z hľadiska štátu sú to práve súdy, ktoré predstavujú najvyššiu autoritu, prostredníctvom ktorej štát naplňa svoje záväzky v oblasti ochrany základných práv a slobôd, a teda aj záväzky vyplývajúce z Dohovoru.

- 1) Súčasná prax súdov v civilných konaniach nezabezpečuje všetkým deťom, ktoré sú schopné formulovať svoje názory na to, čo sa ich týka, možnosť tieto názory v konaní, ktoré sa ich týka, vyjadriť. Tento prieskum a aj činnosti kolíznych opatrovníkov potvrdili, že kolízni opatrovníci zisťujú názor dieťaťa, ak to od nich žiada súd. Súdy uviedli, že nie v každom prípade považujú za potrebné, aby zistili názor dieťaťa. Závisí to od úvahy sudcu. **Nemožno vylúčiť**, že sú konania, v ktorých názor dieťaťa zisťovaný mal byť, ale zisťovaný nebol, a teda, že dieťa **nedostalo možnosť uplatniť svoje právo** vysloviť svoj názor, ani byť vypočuté.
- 2) Z prieskumu vyplynulo, že **k priamemu vypočutiu dieťaťa súdy pristupujú iba vtedy, keď potrebujú doplniť dokazovania pre svoje rozhodnutie vo veci**. Prípadov, keď súd priamo vypočul dieťa v konaní je **minimálny počet**. K vypočutiu dieťaťa súdy nepristupujú preto, aby vytvorili dieťaťu možnosť uplatniť si právo podľa čl. 12 Dohovoru, ale z vlastných dôvodov - **z dôvodov svojej inštitucionálnej potreby** - aby mohli rozhodnúť. **Ak takúto potrebu necítia, dieťa nedostane možnosť vyjadriť sa** k veci, ktorá sa ho týka.
- 3) O predloženie Správy o prešetrení pomerov v rodine – teda o vykonanie rôznych zisťovaní (aj citlivých) týkajúcich sa všetkých účastníkov konania žiada súd zástupcu jedného z účastníkov konania. O zistenie názoru dieťaťa súd žiada toho, kto na základe uznesenia súdu dieťa v konaní zastupuje. Ak súd žiada o nepriame vypočutie, žiada, aby ho vykonal zástupca dieťaťa v konaní, pritom nie sú dané procedurálne pravidlá vypočutia, súd spravidla neurčí otázky vypočutia a navyše sa v konaní nevykonáva (ako dôkaz) záznam z vypočutia dieťaťa.
- 4) Prieskum potvrdil, že dieťa sa od súdu nedozvie výsledok konania. A to ani v prípade, ak mu bolo v konaní umožnené vyjadriť svoj názor, alebo bolo priamo, či nepriamo vypočuté. Nedozvie sa ani, ako bolo s jeho názorom naložené.
- 5) Prieskum nepriamo potvrdil, že dieťa sa ani nemusí dozvedieť o tom, že prebieha konanie, ktoré sa ho týka.

Na základe toho konštatujem, že vytvorené inštitucionálne záruky uplatňovania práv detí uvedených v čl. 12 Dohovoru nepovažujem za dostatočnú záruku toho, že deti dostanú možnosť vysloviť svoj názor v konaniach, ktoré sa ich týkajú, že dostanú možnosť byť v takýchto konaniach vypočuté (priamo/nepriamo), a že sa ich názorom bude venovať náležitá pozornosť.

Situáciu považujem za o to zložitejšiu, že v Slovenskej republike je **dlhodobo akceptovanou súdnou praxou** (ešte od čias, keď kolíznymi opatrovníkmi boli národné výbory), že súd, ktorý je garantom ochrany práv detí, sa deťmi zaoberá najmä sprostredkované - cez opatrovníkov, zástupcov a cez písomnosti.

Skrátka, súd o deťoch rozhoduje, ale **sudca dieťaťa nevidí a nestretne sa s ním**. Jeho priamy kontakt s deťmi je v bežnej praxi iba zriedkavou výnimkou. Tejto praxi zodpovedá vybavenie súdov, ich personálne obsadenie, technické vybavenie, a čo považujem za najväčší problém, aj ich vnútorné nastavenie. Aj z tohto **vyplývalo, že súdy necítia potrebu na tomto stave niečo zmeniť**. Možno iba niektorí sudcovia.

Odporúčania

Dňa 11. augusta 2016 prebehlo prerokovanie tejto správy so zástupcami Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, súdov, zástupcami orgánov verejnej moci, ako aj mimovládnych organizácií.

Na základe prerokovania boli formulované nasledovné odporúčania k zabezpečeniu riadneho uplatňovania práva dieťaťa byť vypočuté v civilnom konaní:

1. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky prehodnotí činnosť rodinno-právnych senátov a vytvorí podmienky na špecializáciu a vhodnú skladbu zamestnancov, vrátane aj iných ako právnických profesií, v predpokladanom termíne do roku 2018,
2. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky zabezpečí pre sudcov a súdnych zamestnancov špecializovaných na rozhodovanie vo veciach rodinnoprávnej agendy školenia a nácviky potrebných zručností,
3. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky vytvorí podmienky pre možnosť vypočúť dieťa v priestoroch súdu aj mimo pojednávacej miestnosti,
4. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky do roku 2017 vytvorí návrh štandardov pre zisťovanie schopnosti dieťaťa formulovať svoj názor, štandardov pre zisťovanie názoru dieťaťa, a štandardov vypočutia dieťaťa v konaní.

